

Ekonomik Kalkınmamızda Yabancı Sermayenin Rolü

Yazan :
Şinasi GÜÇEKİ
El. Y. Mühendisi
ETİBANK

(D)

Yabancı sermaye hakkında söylenenler arasında isabetli olanları kadar yersiz ve demagogik olanları da vardır. Kişisel görüşler bir yana, Devlet Plânlama Teşkilâtının 1966 uygulama programında yabancı sermayeye ayrılmış olan fasıl, en yetkili bir devlet müessesemizde bile bu konunun etraflı bir şekilde incelenmediğini göstermektedir. Meselâ :

Ortaklık ve patent haklarının aynı teşebbüste birleştirilemeyeceği,

Yabancı sermayenin yerli finansman kaynaklarından sınırsız olarak faydalandırılmıyacağı,

Yabancı sermayeli teşebbüslerin otofinansman yolu ile büyümesinin yerli sanayimizin aleyhine olacağı,

şeklinde açıklanmış olan eğilimler ve genel tedbirler, özellikle üretim aracı ve gereci endüstrilerinin kurulması hususunda sağlanması zorunlu olan yabancı sermaye desteğinden memleketimizi mahrum edebilecek bir nitelik taşımaktadır.

Gerçek sanayileşme :

Ekonomimizin endüstrileştirilmesi zaruretine inananların büyük çoğunluğu, hâlâ yabancı ülkelerden anahtar teslimi satın alınan fabrikalarla sanayi problemlerimizin çözümleneceğini sanmaktadır. Halbuki bir ülkede kumaşın makîna ile dokunması bir sanayileşmeyi ifade etmez. Bir ülke kumaş dokuduğu makinalarını yapmak imkânına kavuştuğu nisbette sanayileşiyor demektir. Türkiye'nin bu biçimde sanayileşmesi ise, Garp'da olduğu gibi, bir endüstri devriminin fikir halinden, aksiyon haline gelmesiyle mümkün olacaktır.

Garp'da endüstri devrimi diye tanımlanan olaylar, üretim aracı yapımında kaydedilen ilerlemeler ile başlamıştır. Türk Ekonomisinin de bir endüstri devriminin itici kuvvetine kavuşturulabilmesi için üretim aracı yapımında belirli bir düzeye ulaşması gerekmektedir. Bunun için her şeyden evvel toplumumuzun canla başla çalışması ve bütün imkânlarını seferber etmesi

icabeder. Ancak böyle bir devrimi başarabilmek için bizim en geniş manada faydalanabileceğimiz bir vasıta da muhakkak ki yabancı sermaye olacaktır.

Yabancı sermaye ve Know-How :

Yabancı sermayenin Türk Endüstri devrimine katkısı makîna veya döviz gibi unsurlardan ibaret olmayıp ondan daha da önemli ve kısaca Know-How terimi ile ifade edilen bilgi, tecrübe, organizasyon ve teknik yardımdır.

Filhakika endüstri devriminin ilk adımlarının atıldığı yüz yıllar öncesi dünya şartları tarihe intikal etmiş bulunuyor. Zamanımızın gelişmiş endüstrileri asırlar boyunca biriktirilmiş bir bilgi hazinesinden beslenmektedir. Medeni dünya bu hazineyi daha da zenginleştirmek için bilimsel ve teknik araştırmalarına devam etmektedir. Fransız Bilimsel Araştırmalar Bakanının yayınladığı bir eserde bütün dünyada yılda 600 milyar liranın ilmî araştırma faaliyetleri için harcandığı bildirilmektedir. Aynı Bakanlığın bir diğer yayınında ise Orta Avrupa Memleketlerinin endüstriyel faaliyetlerinde kullanılan patent sayısının 10 milyonun üstünde olduğu açıklanmaktadır. Bu patentlerin hiç biri bize ait değilken ve şu 600 milyar liralık araştırma masrafının içinde bir kuruşluk payımız bulunmazken yabancı sermayenin bilgi ve tecrübe olarak memleketimize getireceklerini hafife alma şeklindeki davranmalar Türk aydın ve idarecisinin bu konuda gerçeklerden ne derece habersiz bulunduğunun ilginç bir belirtisidir.

Gayri maddî sermaye :

özellikle üretim aracı (diğer bir deyimle sermaye malı) İmâl edilen sanayi kollarında gayri maddî sermayeyi basit bir ustanın sanat formasyonu ile aynı düzeyde kabul eden, maddî sermayenin kân içinde gayri maddî sermaye kârının da bulunması gerektiğini savunan ve royalty hakkını bir nevi hava parası telâkki ederek patent ve ortaklık haklarının aynı teşebbüs içinde birleştirilemeyeceğini iddia eden bir zihniyetin çağdaş ekonominin problemlerine nüfuz etmesine İmkân yoktur.

Getireceği gayri maddî sermayenin karşılığını garanti etmeden yabancı bir sermayedarın Türkiye'de yatırım malı'imaline yönelecek bir teşebbüse geçmesi beklenemez. Bunun sebebi açıktır. Evvelâ, alâmeti farikasını ve ticari itibarını ortaya koyarak işe başlayan bir yabancı müteşebbis Türkiye'de yapacağı imalâtta patentlerinin en yeni modellerini kullanmak mecburiyetindedir. Müteşebbis aynı zamanda kendi ana teşekkülünde devam ettirdiği teknik ve bilimsel araştırmalardan buradaki imalâtında da faydalanacaktır. Binaenaleyh yabancı müteşebbis bu araştırma masraflarına buradaki teşebbüsünün de katılmasını tabii ve zarurî görmektedir.

Diğer taraftan yabancı müteşebbis burada kullanacağı lisansların tamamının sahibi olmayabilir. Bu takdirde bu lisanslar için üçüncü şahıslara ödeyeceği bedeli buradaki teşebbüsünden aynen talep edeceği aşikârdır.

Nihayet tanımak mecburiyetinde olduğumuz üçüncü unsur da ustalık hakkıdır. Yabancı müteşebbisin bir Türk ortakla birlikte meydana getirdiği sınaî teşebbüsde taraflar maddî sermaye yatırımına hisseleri oranında katılırlar. Fakat İmalâtın fiilen gerçekleşmesinde ihtisas ve tecrübesini ayrıca kullanan yabancı ortağın bu hizmetinin de kargılığını ortaklıktan talep etmesi tabiidir. İşte gayri maddî yabancı sermaye bu çeşit unsurlardan meydana gelmektedir.

(II)

Memleketimizde yabancı sermayenin ilgilendiği alanlar :

Devlet Plânlama Teşkilâtının 1966 uygulama programında yabancı sermaye hareketlen hakkında şu bilgi verilmektedir; 1955-1964 süresi içinde Türkiye'ye 441 milyon lira tutarında yabancı sermaye getirmiş ve bunun sadece % 8,4 makina ve elektrik teçhizatı gibi sınaî İmalât alanına yönelmiştir. Aslında bunun da büyük bir kısmının üretim aracından ziyade dayanıklı tüketim malı niteliğindeki İmalât alanlarına dağıldığı bilinmektedir.

Kısacası şudur : Bugüne kadar memleketimize gelmiş olan yabancı sermaye, tüketim maddesi sanayii alanlarını tercih etmekte üretim aracı imalâtı konusuyla ilgilenmemektedir. Bunun İzahı güç değildir.

Ekonomik politikamızda üretim aracı sanayii İle tüketim maddesi sanayii arasındaki strüktür farkları henüz bir ayırımı tabi tutulmamıştır. Bu İtibarla üretim aracı sanayiinin güçlüklerini ve risklerini hafifletecek ve bu çeşit endüstri dallarının gelişmesini teşvik edecek tedbirlere el uzatılmamaktadır. Ekonomi politikamızın bu

noksan yanı yabancı sermaye hareketlerini de bütün ağırlığı ile etkilemektedir.

Tüketim malı ve üretim aracı sanayinin farkı :

Tüketim maddesi sanayinin mamullerine karşı talep geneliğe daha kolay ve çabuk gelişmek istidadındadır. Bundan dolayı en geri kalmış toplumlarda bile bazı tüketim maddesi sanayinin kurulduğu ve büyüdüğü izlenmektedir. Üretim aracı sanayinin gelişebilmesi için ise ekonominin olgunlaşma çabası içinde olması yatırım hacminin belirli bir seviyenin üstüne çıkması icab etmektedir.

Yatırım malı sanayinde imalât programının küçükten büyüğe basitten mürekkebe doğru tetrici olarak ve fakat sürekli bir şekilde geliştirilmesi zorunludur. Bu şart, bu gibi sanayi dallarında teknik bilgi ve tecrübe' unsurunu maddî sermayeden daha önemli kılmaktadır. Aynı sebepten ötürü gelişme hâlindeki bir yatırım malı sanayinde kullanılan patent ve lisansların sayısı devamlı olarak artmakta ve bunlar zaman içinde değişikliklere uğramaktadır. Bu itibarla bir yatırım malı sanayiinde yabancı sermayenin talep edeceği royalti'yi maddî sermayenin nominal değerinin sabit bir oranı şeklinde ifade etmeğe pratik olarak İmkân yoktur.

Yatırım malı sanayiinde ekonominin vasıflı el emeği ihtiyacı mutlaka bu endüstrinin bünyesine uygun bir teknik kadronun yetiştirilmesi İle karşılanmaktadır. Bu da zamana muhtaç bir eğitim mevzuudur. Diğer bir deyimle yatırım malı sanayiinde gelişme hızının eğitim hızını aşması mümkün değildir.

Bu türlü sebepler yatırım malı sanayiinin, bilhassa ilk kuruluş safhalarında, rantabilitesini düşürmekte ve dolayistle millî ekonomi açısından kurulması hayatî bir önem taşıyan bazı yatırım malları sanayiinin, maddî ve gayri maddî sermaye bakımından, çok güçlü kaynaklara dayanması zorunluluğunu doğurmaktadır.

Tabana sermayenin sağladığı faydanın ölçüsü :

Yabancı sermayenin katıldığı sınaî teşebbüslerin ekonomik hayatımız üzerindeki etkilerini yabancı müteşebbisin sermaye olarak getirdiği dövizle kâr ve sair namlar altında transfer ettiği döviz arasında hâsıl olan farkla ölçmek ve ifade etmek de bu hususta yanlış kanaatlerin belirmesine sebep olan bir tutumdur. Alelade bir döviz muhasebesi yabancı sermayenin ekonomik hayatımız üzerindeki tüm etkisini tek başına yansıtmaya yeterli bir parametre değildir.

özellikle yatırım malı imâl edilen sanayi kolunda ham madde ve el emeği gibi birincil unsurlardan doğrudan doğruya sermayenin bizzat kendisinin yaratılmakta olduğu,

Yaratılan bu sermayenin mili! sermaye stokuna eklendiği ve onun büyümesine yardım ettiği,

Ve keza bu sermayenin gerçek kıymeti yanında onun üretilmesi ile ilgili ticari faaliyetlerden hâsıl olan kânn çok cüz'l bir değer taşıdığı,

Üretim aracı temininde toplumumuzu yabancı kaynaklara muhtaç olmak ve dm ticaret dengesinin dar boğazlarına takılıp kalmaktan kurtardığı,

Ekonomimize hareket serbestliği ve bağımsızlık getirdiği,

Ve nihayet ekonomimizin strüktürünün gelişmesine yol açtığı, Milli Savunma dahil, bütün alanlarda toplumumuzu, çağdaş uygarlık düzeyine ulaştıracak lüzumlu imkân ve araçlarla teçhiz ettiği,

gözden uzak tutulmamalıdır. Bütün bu hususları basit bir döviz muhasebesinin dar kapsamına sığdırmağa hiç şüphesiz imkân yoktur.

NETİCE:

Yabancı sermaye mevzuunda bir takım peşin yargıların doğmasının başlıca sebebi bazı kötü tatbikat örneklerinin, teorik faraziyelerle yanlış istikametlerde genelleştirilmesinden ileri gelmektedir. Türk parasının değerini korumak, türlü biçimler altında yapılmakta olan döviz kaçakçılığını önlemek, tabii kaynaklarımızın ve ekonomik varlıklarımızın sömürülmesine meydan vermemek gibi endişelerden mülhem olarak tavsiye edilen tedbirlerin uygulanmasında ÇOK dikkatli olmak icabeder. Her yabancı sermaye yatırımına, konusu ve milli ekonomimiz açısından önemi ciddi bir tahlile tabi tutulduktan sonra, lâıyk olduğu muamele yapılmalıdır. Yabancı sermayenin geliş yolu üzelmde bulunan yetkili mercilerin birbirinden farklı endüstriyel konuların aynı kıstaslarla nitelendirmemeleri ve gayri madîsermaye unsurlarının değerlendirilmesinde, Milletlerarası carî ölçüleri göz önünde tutmaları gerekir.

D İ K K A T

SAYIN ÜYELERİMİZ,

istanbul Şubemizin adresi aşağıdaki şekilde değişmiştir. Bilgi edinilmesi rica olunur.

YÖNETİM KURULU

ADRES : İstiklâl Cad. Emgen Ap. No : 65 Kat - 5

Tel : 49 10 49

Beyoğlu — İSTANBUL